

ÖRNEK METİN ÜZERİNDEN İSİM TAMLAMALARI: TÜR VE METNE ANLAM BAKIMINDAN KATKI

“Ağrıdağının yamacında, dört bin iki yüz metrede bir göl vardır, adına **Küp gölü** derler. Göl **bir harman yeri büyüklüğündedir**. Çok derinlerdedir. Göl değil bir kuyu. **Gölün dört bir yanı**, yani **kuyunun ağzı**, firdolayı kırmızı, keskin bıçak ağzı gibi ışıltılı kayalarla çevrilidir. Kayalardan göle kadar daralarak inen yumuşak bakır rengi toprak belli bir aşıntıyla yol yoldur. **Bakır rengi toprağın üstüne** yer yer taze bir yeşil çimen serpilir. Sonra **gölün mavisi** başlar. Bu, bambaşka bir mavidir. Hiçbir suda, hiçbir mavide böyle bir mavi yoktur. Laciverdi, yumuşak, kadife bir mavidir. Her yıl karlar eriyip de bahar gözünü açınca, Ağrıdağında bir ulu tazelik patlayınca, **gölün kıyıları**, **ince kar çizgisinin üstü**, keskin, kısa, küt çiçeklerle dolar. **Çiçeklerin rengi** alabildiğine parlaktır. En küçük çiçek bile mavi, kırmızı, sarı, mor, **kendi renginde** çok uzaklardan bir **renk pırıltısı** olarak balkır. Ve keskin kokarlar. **Gölün mavi suyu**, bakır rengi toprağı, baş döndürücü keskin kokularla kokar. Ve bu kokular çok uzaklardan duyulur. **Taş köprü** üzerinden süzülür, insanın ciğerine dolar.”

Yaşar Kemal, Ağrıdağı Efsanesi’nden alıntı.

Ağrıdağının yamacı:

Belirtili isim tamlaması. Tamlayan “Ağrıdağı”, “-ın” tamlayan ekini (“n” kaynaştırma ünsüzü ile); tamlanan “yamaç”, “-ı” tamlanan ekini almıştır (“ç” ünsüzü yumuşamaya uğrayarak “c” olmuştur).

Yamacın hangi dağa, bu durumda Ağrıdağı’na, ait olduğu belirtilerek yer ilgisi kurmuştur.

Küp Gölü:

Belirtisiz isim tamlaması. Tamlayan “Küp” ek almamış; tamlanan “Göl”, “-ü” tamlanan ekini almıştır.

Gölün isminin “Küp Gölü” olduğunu belirtmiş, yer adı olarak kullanılmıştır.

Bir harman yeri büyüklüğü:

Önüne sözcük almış zincirleme isim tamlaması. “Harman yeri” ve “yerinin büyüklüğü” tamlamaları bir arada kullanılmış, ikinci tamlamadaki “-in” tamlayan eki düşürülmüştür. Tamlama, başına “bir” belgisiz sıfatını alarak bir söz grubu oluşturmuştur.

Gölün büyüklüğünün bir harman yeri kadar olduğunu, bahsedilen büyüklüğün harman yerine ait olduğunu belirtmiştir.

Gölün dört bir yanı:

Tamlayanı ile tamlananı arasına sözcük almış belirtili isim tamlaması. Tamlayan “göl”, “-ün” tamlayan ekini; tamlanan “yan”, “-ı” tamlanan ekini almıştır. Tamlayan ile tamlanan arasına “dört” ve “bir” sıfatları getirilmiştir.

Gölün çevresindeki alan anlamında kullanılmıştır. “Dört” ve “bir” sıfatları her yan, tüm çevre anlamı katmıştır.

Kuyunun ağzı:

Belirtili isim tamlaması. Tamlayan “kuyu”, “-un” tamlayan ekini (“n” kaynaştırma ünsüzü ile); tamlanan “ağız”, “-ı” tamlanan ekini almıştır (“i” ünlüsü düşmüştür).

Gölün şekli ile kuyunun şekli arasında benzerlik ilgisi kurulmuştur. Kuyu benzetmesi ile gölün derinliğine vurgu yapılmıştır.

Bakır rengi toprağın üstü:

Önüne sıfat almış belirtili isim tamlaması. Tamlayan “toprak”, “-ın” tamlayan ekini (“k” ünsüzü yumuşayarak “ğ” olmuştur); tamlanan “üst”, “-ü” tamlanan ekini almıştır. “Bakır rengi” bu söz öbeğinde sıfat grubu olarak kullanılmış bir belirtisiz isim tamlamasıdır. Tamlayan “bakır” ek almamış; tamlanan “renk”, “-ı” tamlanan ekini almıştır (“k” ünsüzü yumuşayarak “g” olmuştur).

Üstün toprağa ait olduğunu vurgulanmış, toprak tabakasının üst yüzeyine işaret edilmiştir. Sıfat grubu olarak kullanılan “bakır rengi” belirtisiz isim tamlaması tamlayanı renk bakımından nitelemiştir.

Gölün mavisi:

Belirtili isim tamlaması. Tamlayan “göl”, “-ün” tamlayan ekini; tamlanan “mavi”, “-i” tamlanan ekini (“s” kaynaştırma ünsüzü ile) almıştır.

Mavi rengin göle ait olduğunu belirtmiştir. Küp gölüne ait bir ayrıntı görevindedir, renk vurgusu yapar.

Gölün kıyıları:

Belirtili isim tamlaması. Tamlayan “göl”, “-ün” tamlayan ekini; tamlanan “kıyılar”, “-ı” tamlanan ekini almıştır.

Kıyıların göle ait olduğunu belirtmiştir. Küp gölüne ait bir ayrıntı görevindedir, mekan vurgusu yapar.

İnce kar çizgisinin üstü:

Önüne sıfat almış zincirleme isim tamlaması. “Kar çizgisi” ve “çizginin üstü” tamlamaları bir arada kullanılmıştır. Tamlama, önüne tamlayanı niteleyen “ince” nitelem sıfatını almıştır.

“Üstü” olarak bahsedilen yerin ince kar çizgisine ait olduğunu belirtmiştir.

Çiçeklerin rengi:

Belirtili isim tamlaması. Tamlayan “çiçekler”, “-in” tamlayan ekini; tamlanan “renk”, “-i” tamlanan ekini almıştır (“k” ünsüzü yumuşayarak “g” olmuştur).

Rengin çiçeklere ait olduğunu belirtmiştir.

Kendi rengi:

Belirtisiz isim tamlaması. Tamlayan “kendi” ek almamış; tamlanan “renk”, “-i” tamlanan ekini almıştır (“k” ünsüzü yumuşayarak “g” olmuştur).

NOT: Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan görevinde kullanılabilen tek zamir, “kendi” dönüşlülük zamiridir.

Tamlama “kendi” zamiriyle kurulduğundan, varlığın öz niteliklerini belirtir. Bu durumda rengin çiçeklerin bir öz niteliği olduğu vurgulanmıştır (“Kendi” zamiri çiçeklerin isminin yerini tutmuştur).

Gölün mavi suyu:

Tamlayanı ile tamlananı arasına sıfat almış belirtili isim tamlaması. Tamlayan “göl”, “-ün” tamlayan ekini; tamlanan “su”, “-u” tamlanan ekini (“y” kaynaştırma ünsüzü ile) almıştır. Tamlananı renk bakımından niteleyen “mavi” niteleme sıfatı tamlayan ile tamlanan arasına girmiştir.

Suyun göle ait olduğunu belirtir ve suya renk ayrıntısı katar.

Taş Köprü:

Takısız isim tamlaması. Ne tamlayan “taş”, ne de tamlanan “köprü” ek almamıştır. Tamlayan tamlananın neyden yapıldığını belirtir.